

gnati, quos Deus verbo prædicationis rigat, si forte compungantur, et desideria virtutis concipiant. Unde S. Gregorius, lib. 29 Moralium, cap. 15 : *Sunt plerique, inquit, ad verba Dei valde insensibiles, qui fidei quidem nomine censentur, verba vite auribus audiunt, sed ea transire usque ad interna cordis minimè permittunt : hi quasi aliud quam deserta terra sunt? Quæ scilicet terra hominem non habet; quia eorum mens sensu rationis caret. Et nullus mortalium in hac terrâ commoratur; quia et si quando in eorum conscientiâ rationabilium sensuum cogitationes veniunt, non persistent : prava enim desideria in eorum cordibus sedem inveniunt, recta verò, si quando venerint, ac si impellantur decurrunt. Merito autem deserti nomine mundus significatus est; quoniam desertum, ut ipsum nomen sonat, locus est inhabitabilis et solitarius, incommodis multis refertus, et omnibus bonis destitutus. Desertum locus est infructuosus et vepribus plenus, æstibus ac solis arduibus patens, bestiarium immanium latibulum, inivus et inaquosus, solo aspectu metum et horrorem incutiens. Quæ omnia profectò quadrant in seculum.*

VERS. 28. — QUIS EST PLUVIE PATER (1)? VEL QUIS GENUIT STILLAS RORIS? Ad hanc questionem responderent mundi sapientes Jovem esse, quem eà de causâ nominavere Græci *θεογονος και γενεας*, Latini *pluvium*; cui sacra faciebant Indi; aram exerebant Athenienses; Romani, ut Tertullianus refert in Apologetico, *Aquilicia immolabant*. Et quidem eum ipsum, quem dixere sotorem Jovem, habitum quoque fuisse *θεογονος θεογονος, pluviae largitorem et moderatorem*, prodi Athenensium, lib. 15; sed eos impie vanitatis coarguit Jeremias aculeato hoc dicto : *Numquid sunt in Diis Centium qui pluviant? q. d.* Est solius veri potentissimi- que Numinis habere summum et perfectum imbris dominatum. Hinc Hebræe theologie principes, cum Deo quatuor claves tribuerent, quas ille nec ulli angelo ac ne Seraphino unquam dedisset, primo loco reponchant *clavem pluviae*. Itâ superius, capite 28, vers. 26, Deus dicitur *ponere pluviam legem*, atque, ut est in alio loco, *aquas in nubibus ligare*, supra 26, 3.

Aristoteles de pluvia disputans ait fieri circumlo quemdam et reciprocum veluti Oceanum circa terras in eâ generandâ; vapores enim à presente sole attolli, eosdem illo absente fluere in imbres atque labi, iterum erigi, mox decidere continuo quodam *circulo* et conversione. Sed nos alio quodam modo de mysticâ pluvia philosophemur, presente videlicet et favente justitiæ sole Deo illam generari, absente exarescere : si afflaverit spiritus ejus, fluent aquæ; si recesserit, ænenum fit cœlum atque adamentinum. Cùm ille verbi Dei concionatoris ut mysticas nubes charitate suâ donico imbuerit, tum sapientiæ fluentia manabunt, tum

(1) Auctor; phrasis poetica, ut etiam que sequuntur. *אורי אורי* Septuag. incommodè reddiderunt, *βροχους εβροχους*, glebas roris, nam gleba, *βροχος* de terrâ proprie dicitur, non de rore; melius Hieronymus, *stillas roris*. (Lud. Cappellus.)
Num est pluviae pater? Habetne parentem, scilicet alium à me, qui eam procreet et mittat? Aut quis genuit stillas roris, nisi ego? (Rosenmuller.)

ros quidam, ab illis divinè sparsus, in terrâ flores, in ostreis uniones, in alvearibus mel ambrosiamque generabit. Dicam planities, Psal. 67, 54 : *Habit illis rocem virtutis*, ut doctrinæ celestis communicatione christi- num populum ad omnes vite perfectionem incendat. Absque illo solo brute sunt hæc nubes atque inani bono resonantes, cymbala, ut Apostolus ait, tinnip- tia, crepantesque vesicæ, quæ puerili potius ludo quàm veritatis præconio serviant. Itaque mihi maxime prædicanda illa videtur Ecclesiastarum piâ consuetudo, qui cùm verba facere volunt ad populum, et cum Moysæ conerescere in pluviam doctrinam suam, et ut rorem fluere eloquium, in ipso concionum exordio suspiciunt in cœlum, et, salutationis angelicæ recitatione, magnæ Mentis et magnæ Matris opem auxilium- que implorant : piè et sapienter ad solem principem luxam roris effectricem adiungunt, cœli reginam. Alemanus poeta, ingeniosissimus et prudens, eruditò invento rorem dixit Jovis et lune filium esse : et Græcos scimus vocare plenilunium *επικελευρος, rorem faciens*, ut vim lune in rore efficiendo proderet. Ita verò est, non potest conerescere in pluviam mysteriorum internumti, si faventem habuerint hanc lunam, forem mittent copiosius, atque in populo erudiendo fructum longè uberiori contendent : tunc erunt, ut cum Michæâ, cap. 5, 7, loquar, *quasi ros à Domino, et quasi stillæ super herbam*. Tunc Ecclesia fiet paradisi Deus, *יהוה הארץ*, terra promissionis; in quâ olim, cùm à Maio mense ad octobrem usque nulla foret pluvia, ros vitalis, divino beneficio stillans, fruges omnes animabat. Quò propheta intens sic Deum loquentem inducit, Osee 14, 6 : *Ego quasi ros Israeli*. Quæ magnifica et plena humanitatis est pollicitatio, cùm rerum omnium uberitatem præsidiumque suum bonus omnium parens Deus suis promittit. Ita Cresollus nosler, lib. 4 Mystagogi, cap. 12, ubi pluribus agit de mysticâ pluvia.

VERS. 29. — DE CUIUS UTERO EGRESSA EST GLACIES (1)? ET GELU DE CÆLO QUIS GENUIT? — VERS. 30. — IN SIMILITUDINEM LAPIDIS AQUÆ DURANTUR (2), ET

(1) *Ex cuius ventre*, tanquàm genitoris (supra, 49, 17), seu utero, tanquàm genitricis (1, 21, 3, 10, 41), *exiit glacies?* Quis ejus auctor est? quis eam effecit? (Rosenmuller.)
 De CUIUS (tanquàm genitoris aut genitricis) utero (vel ventre) egressa est (vel egreditur) glacies, vel gelu?
 ET GELU, etc. *Et priniam colorum*, vel *castelam, quis genuit, vel generat?* Heb. *genuit eam?* Sed, eam, Latine abundat. Deus solus horum auctor est; hæc, etsi inter nos vulgaria, mirâ et incognitâ ferè nobis ratione efficit. Minima enim sunt et levissima quæ philosophi in his sunt assæcuti, quod et ipsimet fateantur : sed quonodò tandem hæc fiant, aut cur hæc vel illa qualitate, quantitate et proportione, tempore, loco et aliis circumstantiis fiant, ut ipse ea efficere possit et imitari, quotusquisque explicare poterit? (Synopsis.)

(2) In glaciem. *ABYSSI, aquarum profundarum.* (Menochius.) *SUPERFICIES ABYSSI* (glaciæ) *CONSTRINGITUR*. Phrasi Hebræâ per *abyssum* potest accipi quævis aquarum vorago, etiam in lacubus et paludibus. Quanquàm constet ipsum quoque mare non paucis locis gelu concrecere, ut de mari glaciâli, et de mari sub octavo altitudinis gradu, experientia constat. (Tirinus.)

SUPERFICIES ABYSSI CONSTRINGITUR. — Sicut præcedenti versu Deus se pluvie patrem metaphorice appellat, ita et hic in generatione glaciæ et gelu se matrem non obscurè indicat, dum rogat è cuius utero glaciæ prodierit, etc., ut per hoc non paternam providentiam modò, sed maternam quocque indulgentiam et amorem significet. Alterum quoque commemorat est aquæ congelatio durissima, quæ crystallum efficit. Crystallum quippe glaciem esse pro explorato habetur. Tanta enim est vis gelu, ut cùm aquæ sint naturâ molles et humide; gelu, concrete ita rigescant, ut tanquàm lapides duræ reddantur. Et quod est mirabilis, etiam superficies abyssi constringitur. Id est, mare cùm sit naturâ suâ calidius, et propter magnam aquarum vim æstu ferveat, concrecit tamen : id quod in mari glaciâli sub æquino præsertim conspicitur, ubi non secus ac in continenti ieri agit, edificatur, pugnat. Ex quibus contextitur argumentum, quo Jobus convin-

ים שהם כאבן כחן מים ירחמי *quæ sunt sicut lapis, descrescentes in morem lapidis, ut jam non aquas, et sue nature, sed verius lapideæ nature esse dixeris; abundat esse, delitescunt, quia supra nihil aquæ apparet, omnibus gelu desuper concretis.* Malim eum Schultensio : *עַתָּה כִּימָה לַפֶּיֶס עוֹלָמִית לַפֶּיֶס עוֹלָמִית לַפֶּיֶס עוֹלָמִית* *quæm lapide esse occultant; allusum suspicor ad originem thematis כִּימָה לַפֶּיֶס עוֹלָמִית, nempe aquæ in lapidem duratæ, semet sub glaciæ, ejusque crustâ marmoratâ, reconducat.* Pro *ירחמי* Berg in Specim. Animadvors. crit. legendum censet *יִרְחַמֵּי* (caph pro beh), *constringunt sese*, coll. arab. *firmavit, firmiter adstrinxit*. Conjecturæ suæ patronos laudat Hieronymum et Syrum, quorum ille : *In similitudinem lapidis aquæ durantur*; hic : *Sicut lapis colligitur aqua, vertit*. Quibus tamen ego vim verbi Arabici innotuisse vic credam. Videntur Hebræa illis non aliter lecta ac nobis, eo sensu reddidisse, quem ad rem aptum putabant. *Et superficies abyssi constringitur, vinculis glaciâlibus, vasta maria, quæ latè se fundunt, frigore et gelu quasi vincula attinentur, ut motus et agitato fluctuum cohibeatur.* Ammianus Marcellinus, 17, 2, tropo eodem *amnes gelu vincitos dicit*; et Horatius (Epist. 1, 3, 5) : *Hebrus nivali compedit vinculus.* (Rosenmuller.)

Tanquàm lapis (vel lapides, vel lapidis) aquæ abundant, sive absconduntur, vel, abundat se. Quum aqua instar lapidis induruit, aqua nulla ibi apparet. *Congelantur et occultantur, aquæ (sub concretæ, sive adstrictæ et induratæ) delitescunt, conduntur, durescunt, in morem lapidis, ut jam aquas non suæ, sive aquæ, sed verius lapideæ, nature esse dixeris.* Vel, aquæ absconduntur in fundo, ut lapis, quando scilicet in aquam projicitur. *In speciem lapidis vertuntur, aqua lapidea (i. e., indurata gelu) delitescit.* Verto : Quis facit ut similes lapidi reddite aquæ sese abscondant. *Et superficies (vel facies, aspectus, plurali numero, quum superficies, et ut superficies) abyssi (vel voraginis, i. e., maris) constringitur, vel capiuntur, congelantur, sive congelantur, vel constringuntur, vel coarctantur, constringitur, Heb. sese capit, undarum superficie constricta.* Mare in nonnullis partibus gelascit; quod vix credibile erat. Aqua consistit, quasi ligata aut captivata esset. Hoc à quo tandem fit? hæc tu efficere poteris, à Job? Et cùm hæc vulgaris necias, qui, quæso, abstrusa me consilia nôsse possis, etc.? Sicut hoc existeri æquo animo ferre, et resolutionem glaciæ expectare; sic etiam calamitatis tue finem à me patienter sperare deberes. *Et in superficie (vel, et super faciem, ut subaudiatur וְעַל אֲבַיִסֵי הַיָּם) abyssi in glaciem univertur.* Malo in nominativo reddere : *Et facies, etc., capiuntur.* (Synopsis.)

citur, divinæque sapientiæ ac potentie cedit. Cæterum vide hunc locum in S. Gregorio lib. 29 Moralium, cap. 15, allegoricè simul ac tropologicè de Judeis ac Satana eleganter expositum : ex cuius doctrinâ colligitur Satanam nobis superficie aquæ gelu duratam et constrictam ob oculos ponere.

Sed quænam hæc aqua est, cujus superficies nobis à diabolo congelata obijcitur? cùm tamen inferiores aquæ decurrant, sicuti fieri solet in fluvii hiemali glaciæ duratis. Etenim inferiores aquæ defluunt, et in mare dilabuntur stante superficie congelatâ et indurâtâ. Quis nescit vitam nostram instar aquæ perpetuò defluentis se habere, juxta illud, 2 Reg. 14, 14 : *Omnes murmur, et quasi aqua dilabimur.* Et cùm hoc verum et certum sit, superficiem aquæ nobis diabolus constringit, g-huque solidam et stantem obijcit ac depingit, quo existimemus nos longè admodum à morte degere, imò in eâ stare, quin defluamus, sed potius permanentes consistamus; proinde posse adhuc delinquere, cùm tempus poenitendi suppetat. Nam, sicut dixit Tertullianus lib. de Cultu feminarum cap. 2 : *Qui præsumit minus veterem, nimis præcavat, plus periclitatur.* Hinc et diabolus, cùm audivit mulierem ob oculos mortem habentem, statim dixit, Gen. 3, 5 : *Nequam quàm moriemini, et ablatò enim timore præcepti et mortis, rem facitè condatam contra peccatum, quod suadebat, putavit.* Nam sicut dixit Clemens Alexandrinus lib. 4 Stromatum : *Quem timorem genuit lex (illius scilicet secundum quam statutum est hominibus mori) est est miseriores ad salutem : hinc igitur obolere nititur diabolus, mortemque longissimè distare suadet, ut liberior delinquendi locus superet.*

VERS. 31. — NUMQUID CONJUNGERE VALEBIS (1) MICEIDAS PLUVIAS. (1) Quasi dicat : ut ego conjunxi, et vim indidi ad Ciendas pluvias. *PLEIADAS.* Sunt septem stellæ, eundem Tauri in- herentes, ex Plin. l. 2, cap. 41, quas etiam Vergilius nominat. In Hebr. est *כוכבי צינח*, quam vocem Vulgatus variè vertit; nam supra, cap. 9, num. 9, vertit, *Hyadas*; Amos vero, cap. 5, num. 8, *Arcturum*, hic autem Pleiadas.

Gyrum Arcturi, stellæ scilicet, quæ sunt circa polum arcticum. In Hebr. est *כוכבי צינח*, quam vocem alii *Arcturum*, alii *Oriona*, alii *Cynosorum*, interpretantur. (Menochius.)
 Tunc ita junges septem stellæ Pleiadas, ut ego conjunxi? De his ego capite 9, versu 9, quasi dicat : Tu poteris codi terraque ordinem pro libito mutare, ut possent ego? Sanctus Gregorius per septem Pleiadas accipit septiformem gratiam novi Testamenti, quod asperæ hiemi veteris Testamenti successit instar amoni veris, cujus nuntia sunt Pleiades. (Tirinus.)
 Num ligabis, vel constringes (vel cohibebis, cohibere potes, ligare potes, num impedies) delicias, sive amonitates (vel suaves influentias) Pleiadas? seu Pleiadam? sive Vergiliarum? q. d. : Potesne impedire exortum Pleiadam, atque ita delicias quas sidus illud exortu suu efficit, dum terram aperit, et aerem calfacit? Exortur enim in principio veris כוכבי צינח rectè vertunt, *Pleiadas, ἀπὸ τῆς ἀστὴρος (collectionem) quem clarorum siderum : nam כוכבי Arabice æcerum significat.* Sensus est : Potesne impedire flores vernos Vergiliarum? Alii aliter : *An intellexisti naxum Pleiadas? Septuaginta : An tu constringes vincula auri Pleiadam? Et כוכבי צינח exponunt velut transpositis litteris, ut quid idem sit quod כוכבי צינח ligavit; nam et Talmudici כוכבי צינח reddunt*

quentissimorum famulorum expeditissimam simul et efficacissimam describit promptitudinem: Sunt mei, inquit, servi veli fulgura; sic parati, expediti, celeres, rapideque ut eant quod à me mittentur. Recte quidem fulgura, non tonitrua: hæc enim tardiùs ad aures quam illa ad oculos perlabuntur. Deinde illud magis amplificat citatissimam obedientiam, quod non missa, sed revertentia dicunt: *Adsumus*. Nec enim ante opus cor plentem, vel tantulam dicendi *Adsumus* morulam consumi patiuntur. Priusquam jubeantur fulgura eunt, revertuntur, et dicunt: *Adsumus*. Tam videlicet prompta et expedita obtemperandi fuit contentio, ut propè rem ipsam prius conficisse videantur, quam de illa faciendâ quidquam agnovissent. Cujus rei clarum exemplum prout in B. Epiphano Tichensi Episcopo, de quo adhuc Diacono, cum pressali Crispino inserviret, loquens Ennodius in ejus Vita ita prædicat: *Pes illius erat, oculus, dextera; cujus ministerio quidquid optasset fieri, ante jussionem suam videbat impletum. Præsentium enim bonæ mentes eorum desideria quibus cum integritate famulantur. Vides ut semper sint in promptu? Eunt et revertuntur; imò prius eunt et revertuntur, quam dicant: Adsumus; quia tam celeriter mandata exequuntur, ut cum se offerant ad exequendum, jam executioni dedisse videantur.* Loco *Adsumus* Septuaginta ponunt: *ἔφερον δὲ οὐ: Τί ἐστὶ; Et dicent tibi: Quid est? Exponit Nicetas: Quid est quod optas facere? In quo quidem, si ad rem jam absolutam respicias, admirabilis promptitudo in parendo innotuit. Tam celeriter enim mandata Domini exequuntur illius servi ac nuntii, ut simul atque mittuntur opus compleant, et completo opere se offerant scitantes: Quid est, Domine, quod optas facere? ane illud ipsum quod de tuo nutu conjectavimus, subitòque sumus executi? Quod si de futuro interrogantes intelligas, mira etiam cernitur obedientia: dicunt enim: *Fecimus quod jussisti, Domine, en adsumus; quid reliquum est peragendum? infatigabili enim studio etiam ubi revertimur rursus ibimus: tuum erit mittere, nostrum ire et redire, atque in orbem jugiter redire et ire. Incredibilis planè obedientia, atque ardentissimus erga Dominum sumus amor servorum Dei hoc loco exprimitur; de quo pulchrè Jeremias noster Drexelius in Heliotropio suo, lib. 2, cap. 4, § 3: Fulgur, inquit, et fulmen ignes subtilissimam naturâ petunt sublime: at quia Deus deorsum illa mittit, suæ naturæ oblitâ incredibilis celeritate ad ima ruunt, ferrum, rupes et quidquid resistit perruptura. Clari fulgura dixeris eos qui suam voluntatem pessumdant, ut preant divinæ: alta quidem aspirant, si suos impetus sequerentur; sed quia Deus vult aliud, ad inima sese non inviti demittunt, idque alacritate summâ; difficultates omniæque impedimenta perumpunt, nec itione tam crebrâ fatigantur, jussis peracis instar fulgurum ilorum revertuntur, Dominoque suo se sistunt: *Ecco Adsumus*. Quid jam? Parati sumus etiam occumbere: jube quod vis. Sicut autem fulgura (quod hic observas) non ex aquâ vel terrâ, sed è nube densâ benèque**

clausâ profluunt; ita prompta hæc et ad omnem obedientiam ductilis voluntas provenit ab oratione et meditatione, quæ nubium instar sublimes volant sensibus corporis udequaque clausis. Si quis enim attentè consideret quibus obsequiis in celo tot miliones Angelorum subserviant Numini, quâ ratione ipse Dei Filius Patris voluntatem in præcepti, in paucis ac paleis, in itineribus, in cruciatibus, in cruce sit amplexus, non se continebit quia velut fulgur promptissimam obedientiam pollicetur, suamque voluntatem cum divinâ integerrimè conjungat.

VERS. 36. — QUIS POSUIT IN VISCERIBUS HOMINIS SAPIENTIAM? VEL QUIS DEDIT GALLO INTELLIGENTIAM (1)?

(1) Ut scilicet cantu nocturnas horas distingant. (Menochius.)
 QUIS DEDIT GALLO INTELLIGENTIAM? In Hebræo *lasseci*: quod Arias vertit, *contemplationi*: Alii, *intellectui*: sed plerique vertunt, *gallo*. Ita enim legitur Thaludici, et veteres Hebræi. Porro causa cur gallos sit amplexus, et ante solis ortum status temporibus canat (quasi à naturâ genitus rumpendo sono, et excitandis in opera mortalibus, inquit Philinus) esse videtur, singularis proprietatis indita illi à Deo, quâ vi nativè temperamenti aere et ignei, exaltatur et sensus illis temporibus, quibus solis accessum, et influxum notabilis percipit: unde instinctu phantasticæ vox in cantum, et alarum plausum erumpit. Vide Franciscum Valesium. (Tirinus.)

Plerique interpretes *וַיִּשְׂרָא* idem quod *וַיִּשְׂרָא* *reus* esse putantes, ut Psalm. 51, 8, et *וַיִּשְׂרָא* in altero heremistichio optatè notare *intellectum*, coll. Chaldæico *כַּד סְפִיקָה* *speculare, cogitare, et verbi תַּבְּוֹתָהּ* *cogitationes cordis*, Psalm. 75, 7, hanc versum ita exponunt: *Quis induit rebus hominis sapientiam? aut quis dedit intellectui scientiam?* At quem non offendat medias inter questiones de celestibus et aereis phenomenonis singula hæc de sapientia et intelligendi facultate homini impertita, interrogatio? *Quæ in concinnitas tollitur Schultensii interpretatione, וַיִּשְׂרָא* coll. arab. et Syr. *vagari, jaculari teneri, jaculationem, jactum cum exponens; וַיִּשְׂרָא*, verò *speciosus, apparentem subito in aere rem aliquam, collato cognato תַּבְּוֹתָהּ* *speciabilis figuræ*, Isai. 2, 16. Unde emergit hic aspectus seriei congruentissimus: *Quis posuit in jacibus naqis et fulminum, tonitrorum, imbrum, sapientiam, solidam et firmam rationem ac legem motis? et quis dedit et speciosum, rebus subito apparentibus, et mox disparientibus, intelligentiam?* ut ita agant, ac si intelligentiâ pollerent, scirentque, *quando, quomodo et quousque*, viros suas exereere debeant? Doederlein in Scholiis ad h. l. *וַיִּשְׂרָא* *occulis significare conjectans, prius heremistichium sic vertit: Quis occidit rebus sapientiam induit? Oppositum putat in vetero heremistichio וַיִּשְׂרָא* *res aspectualis, et Omnia servat præfixum et terminum, moventur, cohererent, in communem finem tendunt. Quis igitur, inquit Reus, his rebus et sive visibilibus, sive ab aspectu remotis, in quibus et tanta intelligentiâ vis cernitur, sapientiam induit? Mitto veterum *וַיִּשְׂרָא*, de quibus vid. Borchart Hierosolic. part. 2, l. 1, cap. 16, tom. 2, p. 682, edit. Lips. Conf. Michaelis suppl. p. 1004, et 1007. (Rosenmuller.)*

Quis posuit in precordiis in intuitu et occultis mentis penetrabilibus sapientiam? Non natè Vulg. in visceribus hominis. Aut quis dedit וַיִּשְׂרָא *phantasie intelligentiam?* h. e., unde est homini facultas imaginandi, cujus ope intelligit? *כַּד* significat Chald. *videre, inveni, spectare*; imaginationis vires veluti videmus, unde *species* Latini dicuntur simulacra rerum phantasticè impressa, quorum beneficio speculati dicuntur. Thaludici doctores per *וַיִּשְׂרָא* hic intelligent *galum gallinaceum*, quasi sensus esset: *Quis dedit*

Postquam de rebus animæ rationisque expertibus egit Deus, ad animantia deducit interrogationem, in quibus majora operata est divina solertia: et primùm agit de animalium omnium nobilissimò scilicet homine, ut qui propemodum ad naturæ divinæ communionem sit admissus, cum intimis visceribus à Deo insitam acceperit sapientiam eum divinæ partem auræ. De cujus præstabili dignitate et amplitudine si quis loqui ut par est vellet et cogitare, inimum usque in animum penetrare opus esset, atque in illum succedere, quem mirificè D. Petrus stylo cœli et inusitato cordis hominem dixit, *absconditum* et arcantem. Ibi sine dubio videremus ut in propriâ digne morantem sapientiam, nisi quis degeat et tenebrio tantum decus repudiasset. Quod excellenter mihi exposuisse visus et prædicasse D. Ambrosius Epist. 27: *Exterior, inquit, homo plurima in se membra habet, interior autem cordis homo totus sapientia est; unde vera et ingenno animo digna lux gloriæ redundat. Hoc ergo opus longè cæteris supra numeratis præstantissimum est, in quo expressus Dei vestigiū relictum fuit, et divina mens et ratio velut in imagine propriâ nobilissimis sapientie splendoribus illustrata refulget. Id vehementer miratur David præ stupore exclamans, Psalm. 8, 3: Quid est homo, quod memor es ejus, aut filius hominis, quoniam visitas eum? nimis eum paulo minis ab Angelis, gloriâ et honore coronasti eum, et constituiti eum gallo gallinaceo vim præsentendi auroram, ac cantu suo noctis vigiliis discriminandi? Unde est quod in præcibus suis matutinis, hanc etiam habent: *Benedictus sis Dominus sæculi, qui dedit וַיִּשְׂרָא* *gallo gallinaceo intelligentiam*, mixi auctoritate ejusdem Rabbi Simeonis F. Læki, qui ait quod cum in Africa esset audivisset homines (Arabas nempe vel Pænos) *וַיִּשְׂרָא* *gallum gallinaceum vocantes וַיִּשְׂרָא*. Hinc Vulg. interpretans Hieronymus: *Quis dedit gallo intelligentiam, edoctus proculdubio à magistro suo Hebræo, qui hic secutus est Rabbiorum suorum auctoritatem. Sed quam solida sit Rabbini illius traditio viderint illi quibus lingua Arabica seu Punicâ penitus est cognata.* (Lud. Cappellus.)*

Quis posuit, sive induit in rebus (vel, cordi, precordiis, visceribus, pectoribus, occultis, in interioribus hominis, ut Psalm. 51, 8) sapientiam? Quis nisi ego? In rebus vim consilii collocat Hebræi.

*Quis dedit GALLO INTELLIGENTIAM? Ita Targ. Alex., sic veteres Hebræi, qui nocte, quum gallus canit, dicendum docuerunt: Laudatur qui gallo dat intelligentiam. A Domino certè galus didicit noctis momenta discernere, et varias partes cognoscere. Sed malo aliter reddi. Nam scio unde Greci verterint: *Quis dedit mulieribus texturæ sapientiam? Aut quis dedit (dis-dixit) cordi, sive intellectui, sive menti (vel contemplationi) intelligentiam?* etc., vel, rationi (homini rationali) intellectum? rationi prudentiam? Aut quis dedit considerationem intellectui? Quis dat cogitationes intelligentis? Sensus loco est quasi diceret: Num homini unquam coningit talis sapientia ut possit cœlum et terram administrare? *Quis collocavit in precordiis intelligentiam?* Alii aliter: *Quis dedit aulto solertiam? aut variegandam scientiam?* (Synopsis.)*

super opera manuum tuarum. Itaque homo propter sapientiam, quæ ejus viscera imbuta sunt, antecellit cæteris Deo operibus qui in Genesi narrantur.

Septuaginta hoc prius heremistichium legunt hoc modo: *Τί ἐστὶ ἔδωκεν σοφίαν ἐπιτοκῶν οὐλοῦν ἢ νοσεύουσαν ἐκέρτατον;* *Quis dedit mulieribus texendi sapientiam aut variegandam scientiam?* Ubi magnum aliquid videtur significare Septuaginta eum texendi opus et illustrem in opere textili picturam, in quâ muliam est ingenii atque artis, mulieribus attribuit; cujus inventrix Pallas existimatur à gentilibus, quibus ars illa digna visa est, cui Dea præcesset. Hic ergo declarat Deus se veram causam esse omnis sapientie et cognitionis tam in hominibus quam in animalibus: nam ipse sapientia, ut pulchrè docet S. Dionysius lib. de divinis Nominibus, cap. 7, etiam causa est illius tenuis cognitionis, omnique industrie quæ in animalibus reperitur; de quâ subdit:

QUIS DEDIT GALLO INTELLIGENTIAM? In Hebræo est *וַיִּשְׂרָא* *secuti*: quæ vox hoc tantum Scripturæ loco reperitur, quæ de causâ pro exploratò non est quid præcise significet. Chaldæus et quidam Hebræus *galum* sicut Vulgatus interpretantur. Ponit autem Chaldæus in eo alii intelligentiam, quod laudet Dominum suum; Hebræus verò, quod mediâ nocte surgere doceat hominem ad laudandum Deum. Alii verò cum Sante Paolino pro gallo *cor* transferunt, ut ejus radix sit *וַיִּשְׂרָא* *saca*, id est, *vidi*; proterè quod corde videmus sive intelligentiam. Itaque idem est ex horum sententia ponere in corde intelligentiam, quod ante dixerat, ponere in visceribus sapientiam. Hinc Mercetius veritè imaginationem. Arias contemplationem, alii intellectum. Sed merito præferenda est Vulgati lectio, quæ *galum* transfert: quomodo etiam legitur Thaludici et veteres Hebræi. Et quidem quod ad galum spectat, notum est illum horas cantu distinguere ac si nosset siderum rationes, et noctu productiorem vocem tollere, et quasi castrensis vigiliâ homines ad laborem excitare, ut alia hujus animalculi mira prætereamus, quæ assiduitate vilescent. Porro causa cur gallos pro medio noctis et ante solis ortum status temporibus canat, varii variam dant rationem: sed hæc verior videtur, quod sicut Deus aliis creaturis propria quædam, ita et gallo ex vi nativè sui temperamenti, aere et ignei, hoc indidit et et tali tempore solvantur sensus, tum quia præcaldus est, et faciliè ebros digerit, tum quia solis appropinquantis influxum percipit; unde instinctu phantasticæ vox in cantum et alarum plausum erumpit. Philinus lib. 10, cap. 21, rem totam nobis elegantè describit his verbis: *Et nostri vigiles, inquit, nocturni, quos excitandis in opera mortalibus rumpendoque somno natura genit, nortum sidera, et terras distinguunt horas interdu cantu: cum sole eum cubitum, quartaque castrensis vigiliâ ad curas laboremque revocant; nec solis ortum incautus patiuntur obrepere, diemque vententem nuntiant cantu, ipsum verò cantum plausu laterum.* hæc ille.

Sed nostrum nobis cor id officii præstare debet, non

injurii gallo conferendum. Nam ubi habemus, *Quis dedit gallo intelligentiam?* alii, ut diximus, legunt *cordi*. Cor igitur nostrum die noctuque ad instar galli excitare nos debet ad laudandum Deum, ne qua pars temporis diurni nocturnique sine fructu elabatur; neque vero illius tantum diligentiam contenti esse debemus, vel determinato aliquo tempore, post, quartam nimirum vigiliam, et ex Plinio retulimus, sed omni tempore, omnibus horis, ante omnes vigilias, opportunè importunè adstandum illi, ut verum sit nullam particulam dici, nullam portionem temporis sinere nos sine fructu præterlabi. Egregiè id præstabat David, ut habemus Psal. 418, 147: *Præveni, inquam, in matritate, et clamari*. S. Hieronymus legit: *Surgebam adhuc in tenebris; alii, ante diluculum*: in Greco est, *è ἀσπλη, in immaturitate*: quod S. Augustinus explicat, in galli cantu, vel impetens nocte. Maturum igitur idem dicitur et immaturum; eademque vox tempestivum et intempestivum significat, nimirum in laudes Dei. Nullum intempestivum tempus non tempestivum; nullus, quamvis immaturus appareat, non maturus fructus, quia omni tempore, singulis horis orandum. Subdit autem: *Præveni oculi mei ad matutinum*. In vetere Psalterio et apud S. Augustinum et Prosperum: *Præveniunt oculi mei ad matutinum*. Habent, uti dicebam, galli determinatum tempus, suas nimirum, ut Plinius ait, vigilias; sed eadem illic, licet diligentissimi animalis, præveniende. Apposité legit S. Hieronymus: *Præveniunt oculi mei vigilias*; quod David alibi repetit, Psal. 76, 5: *Anticipaverunt vigilias oculi mei*. Nullum igitur determinatum tempus, nulla statuta vigilie, semper orandum, semper benè agendum. Si enim nullum est tempus, hora nulla, quam Deus abire sinat, absque eo quod nos beneficiis cumulet, cur eamdem abire nos sinamus, nec beneficia beneficiis compensemus, aut orando aut alia virtutis opera exercendo?

Palchère S. Gregorius, lib. 50 Moralium, cap. 4, divini verbi Prædicatores assimilat gallo, de quo Dominus ait ad Jobum: *Quis dedit gallo intelligentiam?* Id est: Quis nisi ego dedit Prædicatores ut sciant quid quando et quo modo debeant venturum mane annuntiare? Hæc autem scientia maxima ex parte in eo sita est, ut sicut gallus in profundioribus noctis horis valentiores et productiores edit cantus, postea verò, cum matutinum tempus appropinquat, leniores ac minutiores, sic Prædicatores cum iniquis et protervis mentibus prædicant, aliis et magnis vocibus æterni iudicii terrores intimant; cum verò illis quibus jam veritatis lumen illuxit, clamoris sui magnitudinem in lenitatibus dulcedinem vertunt, et ea que sunt blanda de præmiis profertur: sunt enim tanquam docti patresfamilias, qui de thesauro suo profertur nova et vetera, Matth. 25, 31, id est, ea que amorem legis novæ proprium, vel que terrorem, qui est legis veteris, annuntiant.

VERB. 57. — QUIS ENARRABIT CÆLORUM RATIONEM (1), ET CONCENTUM CÆLI QUIS DORMIRE FACIET?

(1) Dispositionem, ordinem, ornatum.

CONCENTUM CÆLI, ordinatissimum cursum.

DORMIRE, cessare.

(Menochius.)

S. Thomas priorem hujus versûs partem ad gallum refert, et ad intelligentiam admirabilem, quæ cælorum motus cognoscere, et illorum partes cantu distinguere videtur. Quare hemistichium priûs sic explicat: « Quis enarravit gallo cælorum rationem, id est, proportio-

CONCENTUM CÆLI, non musicum, ut volebat Pythagoras, quem optima refellit Aristoteles; sed concordem motum, ac stabilem cursum, quæ dormire, seu cessare, faciet? Utique solus Deus in fine mundi et resurrectione mortuorum. Posset etiam de ventis, tonitru, pluvis, aliisque aeris tempestatibus exponi. Nam Chaldaeus, et recentiores Hebraei vertunt, *utres cæli, seu lagenas, an cessare facies?* (Tirinus). Quis numeravit nubes in sapientia, quomodo recitè Septuag.: *Τίς ἐ ἀριθμῶν νεφῶν ἐς ὀφθαλμῶν;* longius Hieronymus: *Quis enarrabit cælorum rationem?*

Et *utres cæli quæ quæ in sapientia* (quasi dicat: *Faciet dormire*), hoc est, quis imbrem è cælo decidentem potest inhibere? nubes sunt veluti cæli utres, quia in iis aqua celestis, quasi utre quodam continetur, et ex iis, quum Deo libet, effunditur, quæ effundendi significatio potest hic voci Hebraicæ *נִבְרֵי* tribui ac competere, nam Arab. significat *effundere*, ut sensus sit: *Cæli utres quis effundet?* hoc est, quis imbrem de cælo demittit in terram è nubibus? Vulg.: *Concentum cæli quis dormire faciet?* Se *נִבְרֵי* concentum non significat. Sanè *נִבְרֵי* inter organa musica numeratur, atque ad hanc significationem proculdubio respexit hic Hieronymus, à Judeo suo edoctus. Sed Platonis et veterum philosophorum signentum, de concentu musico et harmonia cælorum, à Peripateticis et sanctoribus, qui eos secuti sunt, philosophis non recipitur. Septuag.: *ἀριθμῶν ἐς ὀφθαλμῶν*. Sensus videtur esse: *Cælum circa terram quæ in orbem curvat; sed longius ab Hebraico abest illud.*

(Lud. Cappellus.)

Quis numeravit, vel numerabit, vel recensit (vel explicabit, sive enarrabit), nubes, seu æthera (vel cælos, sive stellas cæli, Targ. Alex. quod convenit cum Psal. 147, v. 4) in sapientia? Quis tam prudenter fecit cælos eo numero quo sunt? Quis ætheris rationem tam sapienter explicavit? Quis sapientia sua ætheri dicat quæ faciat? *utres cæli* quidam cælos vertunt, q. d.: Quis cæli orbis, motus, stellas, etc., explicare queat? Sed malim, *nubes, aut æthera*, ob sequens hemistichium. (Synopsis.)

Le latin porte: *Faire dormir*, conformément à l'original.

Il ne s'agit pas ici d'une harmonie musicale, mais de l'accord parfait que Dieu a établi entre les mouvements des corps innombrables qui peuplent l'espace immense du ciel; accord que le chaire royal a célébré dans le psalme 18. Le mot *harmonie*, ἁρμονία, ayant eu chez les anciens la double acception qu'il a en français, quelques-uns crurent qu'il y avait dans le ciel un véritable concert résultant des sons divers que rendent les corps célestes. Pythagore passe pour l'auteur de cette ridicule erreur qui a été gravement réfutée par Aristote (1. 2 de Cælo), et à laquelle nous devons ce délicieux morceau de Cicéron dans le Songe de Scipion, commençant par cette phrase: dans le Songe suave: *Quis hic, quis est, qui complet aures meas, tantus et tam dulcis sonus?* et finissant par ces mots: *Quam ob causam summus ille cæli stelliferi cursus, cuius conversio est concitator, acuto et excitato motu sono, gravissimo autem hic lunaris et infimus. Le réveur Philon, dans son traité Des Songes, et tous les rabbins sont pour la musique céleste. Ils prétendent que chaque astre est conduit par un ange qui ne cesse de chanter les louanges du Seigneur, et que les voix des différents anges servent d'accompagnement les uns aux autres. Très-belle fiction que les Juifs, comme à leur ordinaire, ont prise à la lettre. (Drach.)*

«nem celestem motum, ut possit ex hoc determinatas horas cognoscere, seu discernere ad cantandum? » Cum sancto Thomâ sentit Lyranus. Neque deest qui de gallo cantu interpretetur, quod statim subditur de cæli concentu, quem separabit nemo aut silere faciet. Quasi nemo possit prohibere, quin suis temporibus cantet gallus, et nocturni temporis spatia distinguat, usque adeo illi constanter et sine errore Deus indidit canendi tempus et modum, ita ut cum temporibus aliis quiescat et dormiat, dormire tamen et quiescere non possit, quo tempore mandatum à Domino accepit, ut homines ad diurnas occupationes aut celestem rerum meditationem exsuscitet.

Alii hic nihil putant affirmari de gallo, sed de cælorum specie variâ, ex variâ astrorum dispositione et ordine; quæ vocari putant rationem atque concentum, quæ tunc primùm apparuerunt in cælo, quando creata sunt astra et duo luminaria; quo tempore etiam cæli moveri cœperunt, et suo motu diurno, menstruo et anniversario distinguere dies, menses et annos. Ex quibus motibus, licet diversis, mirâ tamen ratione atque ordine consentientibus, efficitur ille concentus et harmonia, quam silere nemo, aut, quod idem valet, dormire faciet. Ita Sanctus noster, qui hanc explanationem cæteris præfert.

Alii denique non de orbibus cœlestibus, sed de nubibus intelligunt, quæ in hebreo est *שָׁחִים* *sehchim*: quæ vox propriè *nubes* significat; id quod etiam Septuaginta expresserunt per vocem *νεφῶν*, q. d.: Quis stans enarrare poterit nubium naturam, et quæ ratione in cælo cogantur? Nam licet de hæc re philosophi verba faciant, non demonstrant se omnes ad unum causas nubium et aliorum meteororum comprehendisse. Cælum ergo hic pro aere ponitur; ad quem sensum volucres cæli dicitur. Hinc pro *concentu cæli* Paphrastes Chaldaeus vertit, *nubes cæli*. Quem secuti quidam recentiores opportunè reddunt hunc locum: *Nubes cæli quis quiescere faciet?* Rabbi David exponit *utres cæli*, qui sunt, inquit, nubes. Est enim in Hebreo vox *נִבְרֵי* *nebel*, quæ propriè significat *utrem*, sive *lagenam*: quæ voce Jeremias utitur, cap. 13, vers. 12, ubi noster interpres vertit *lagunculam*; Septuaginta *ἀερίων*, *utrem*: Symmachus, ut ait S. Hieronymus, *eratem*; Theodotus, *εὐρέας*, *vas*, nimirum fictile sive hydriam: sed vulgò sumitur pro utre coriaceo. Unde *נִבְרֵי* *nebel* significat aliquando musicum instrumentum in modum utris; mod inflatum per adjunctas fistulas, digitorum motu atque artificio modulatum edit sonum. Dicitur à quibusdam chorus et tibia utricularis: hinc choraulæ, asculæ utricularii nominati. Itaque S. Hieronymus, in hoc Jobi loco, *nebel cæli* veritè *concentum cæli*; alii, ut dixi, *nubes cæli*, sive utres cæli. Et Rabbi Moyses eundem locum illustrans ait ita vocari nubes, quæ sunt plene aquis ut uter vino. Quæ omnia confirmant hic non de orbibus cœlestibus, sed de nubibus esse questionem. Querit ergo à Jobo Deus:

CONCENTUM CÆLI QUIS DORMIRE FACIET? quasi dicat: Quis strepitum, crepitum, fragorem nubium disruptarum, imbres fundentium, fulgura fuminaque vibran-

8. 8. XIV.

tum silere et cessare faciet, nisi ego? ad quæ imperium ac nutum, quantumvis magnæ tempestatis et procellæ exemplò evanescent, conspiciuntur, sedantur, subente mōx aurâ serenitate et defæcatisimâ aeris tranquillitate. Ita Stunica, Pineda et plerique recentiores hanc locum exponunt. Estque sensus iste magis literalis quam priores, ipsique textui conformior, in quo sermo fermè totus est de meteoris. Nec abs re concentus dicitur strepitus ille aeris nobis inconditionis: quod enim ad Deum pertinet, harmonicè temperatus ac dispositus est, cum Dei jussis ad numerum consonet.

Tropologicè hic concentus dormit sive quiescit, cum incredibiles animi perturbationes, quibus Dei cultores nonnumquam infestari solent, Dei jussu sedantur.

Mystico quoque sensu plurimum conducit secunda expositio, pro quâ cum Sanctio observandum rationem esse cælorum dispositionem et ornatum, qui est ad speciem præclarus, et ad hominum usus necessarius, præsertim cum ex illorum motibus multiplex fiat planetarum congressus, et ex eo in terrâ miræ rerum vicissitudines. Iste cælorum ornatu et ordo, concentus quidam est et admirabilis quedam harmonia, qualis esse solet in vocibus; quarum cum alia acute sunt, alia graves, alia ex utrisque temperate, sic tamen illas in cantu et citharâ moderat magister, ut ex multis una existat symphonia, quæ mirum in modum complet et recreat sitientes aures. Ex hæc vocum sonororumque consonantia sine concentu multè ducuntur translationes, quæ variis in rebus consensiones ostendunt. Sic virtutum concentus dicitur illa virtutum omnium conspiratio, quæ ad unum aliquod opus mutuo se juvant. Sic actionum, quæ ad unum finem spectant, congressio concentus vocatur. Sic humana et alterius nature consensio partium actiones alias et ipsius nature conservationem eodem appellatur nomine. Sic Cicero stellarum ex dissimilibus motibus congressionem concentum appellavit: ut prohibere non poterit aut mutare vis illa creata aut humana solertia.

Mitto hic cogitationem illorum qui ex cœlestium corporum collisione cieri crederent perpetuos et numerosos sonos; cuius sententiæ auctor fuit Pythagoras, quem alii deinde secuti sunt: in quibus fuit Philo Judæus, in libro de Somniis, ubi cœlum vocat archetypum musicæ instrumentum, atque idè tam scitè atque affabre fuisse elaboratum; plura alia addi in eam sententiam, quæ libens omitto, ne illa præteream quæ in Somnio Scipionis in eadem sententiam adduxit eleganter Cicero, qui eadem sensit cum Pythagorâ, apud quem sic Scipio: *Quis hic, quis est, qui complet aures meas tantus et tam dulcis sonus? Hic est, inquit ille, qui cum intervallis conjunctus imparibus, sed tamen pro ratâ proportione distinctis, impulsus et motu ipsorum orbium conficitur; qui acuta cum granibus temperans varios æquabiliter concentus efficit. Neque enim silentio tanti motus incitari possunt, et natura fert, ut extrema ex alterâ parte graviter, ex alterâ autem acutè*

sonent. *Quam ob causam summus ille cæli stelliferi cursus, cuius conversio est conciliator, aculo et excitato motetur sono, gravissimo autem sic lunaris et infimus.* Hæc Cicero.

Sed plane aliis est eorum concentus, qui divinas aures perpetuo personat, de quo David: *Cæli inquit, Psal. 18, 2, enarrant gloriam Dei.* Que verba mysteriorum plena sunt, et hominum intelligentiæ proponuntur, ut animos ad Numinis cognitionem amoremque suos attollant. Cæli enim maximè naturam divinam, et preceantia omnia vim, potentiam, inexplicabilem sapientiam, aliisque decora summa mentis eximia quadam ratione et admirabili prorsus concentu declarant. Unde subdit: *In omnem terram exiit sonus eorum.* Itaque stellæ et variegati illi orbis, qui diurna et nocturna mundo beneficia conferant, mille habent voces, inde usque in omnia regna terrarum provinciasque resonantes, quibus ad Dei laudem invitent, quoque à probis diligenter excipiuntur.

Quem enim non moveat pulchritudo solis atque stellarum, sed presertim solis, qui est princeps luminum reliquorum, cujus tanta tamque eximia est nature conditio, ut antiqui Numinis vim atque potentiam illi tribuerint. Imò vero vetustissimi è Græciâ, apud quos viguit humanitas eruditioque litterarum, cum sole in hoc universo nihil viderent esse augustius atque divinius, ab illo Dei nomen excoegerunt: nam cum usu animadvertissent solem cumprimis atque stellis propriè immensâ atque inexplicabili celeritate mundum obire omnem, *ἀπὸ τοῦ ἡλίου, à currendo, nominavere sibi*, hoc est, *Deum.* Hinc Apollo in Græciâ sanctus; Miithra in Persiâ, sol ubique, nisi apud Aphantas, qui lucis et diæ præsidem exeratione prosequerantur. Hinc super Darii conopeum, quo religio in populum omnem manaret, ut scribit Curtius, lib. 5, imago solis crystallo faberrimè inclusa in omnem partem radios suos vibrabat.

Sed remotâ superstitione impiâ et figmentis anilibus veterum, non est negandum, quin sol unum sit de pulcherrimis Dei operibus, quod omni hominum generi suspiciendum videatur: itaque illum exornant divine litteræ, et, ut fit in excellentium rerum admirabilem exponendâ, variis, ut ita dicam, emblematis adumbrant. Syracides nominavit *tas admirabile, opus cælesti*; Eccli. 43, 2, hoc est, Demurgi palmarium opificium atque princeps. Dicitur autem vas admirabile, quod sit divinæ mentis et potentia instrumentum; hoc enim Græcum nomen *εὐρεός*, quod est apud Septuaginta, significat: quo modo magnus Paulus, Act. 9, 15, vocatur *εὐρεός, εὐρεός, vas electionis*: aliqui vertunt *instrumentum electum*, quidam *organum.* Ita certè à Mercurio Trismegisto sol dicitur *εργαλειόν, instrumentum*; quod, ut ego interpreto, à rerum molitore Deo adhibeatur ad generationes et corruptiones, ad concentum omnem universi, ad effectum denique suscipiendos, quos nulla mens consequi potest. S. Joannes Damascenus, lib. 2 de Fide, cap. 7, solem vocat pulchritudinem et ornamentum spectabilis omnis creaturae. Elegantissimè D. Ambrosius, lib. 4 Hexa-

meron, cap. 4: « Sol, inquit, oculus est mundi, jucunditas diæ, calis pulchritudo, naturæ gravitas, præstantia creaturæ. » Quod majus dici potuit ad formosi utilissimique sideris commendationem? nisi fortè paulo etiam magnificentius illum in cælum magnus Dionysius sustulerit, qui, lib. de divinis Nominibus, cap. 4, solem dixit, *clarum expressumque divinæ bonitatis imaginem esse*: quam bonitatem in homines omnes effusam sol lucis et caloris sui communicatione imitatur.

Sed non est opus omnium Patrum eâ de re dicta sententiasque congerere; breviter dico cum D. Basilio, Homiliâ in illud Joannis: *In principio erat Verbum*: « Nullus est qui non solem supra modum laudet. » Adde viros sanctos non hæsisse in solâ tantum illius sideris consideratione, sed mentem et cogitationem retulisse ad eum laudandum et amandum, qui tantum opus tam exquisito artificio esset mollius. Ecclesiastici auctor, cum eam solis laudem possidet, de qua diximus, in mundi parentem aciem animi sui intendit; cujus magnitudinem atque potentiam reverens atque humi stratus, aiebat, Eccli. 45, 5: *Magnus Dominus qui fecit illum, et in sermonibus ejus festinavit iter.* In eo agnoscit commemorandam Numinis magnitudinem, non modò quod uberrimum illum fontem lucis è nihilo eruerit, sed quod nutu ejusdemque imperio sol orientem suum conciat celeritate mirabili et æquabili, atque nunquam interruptâ conversione temporum varietatem imperiâ ad humani generis utilitates. Ejusmodi fuere curricula mentis et quotidiana D. Ambrosii exercitatio, cum in sole contemplandum versaretur, lib. 4 Hexameron, cap. 4: *Quando hunc miraris, inquit, lauda ipsius creatorem. Si tam velociste, ut rapidis cursibus diæ ac nocte lustrat omnia, quantus ille qui ubique semper est, et majestatis suâ completus est? etc.* Jam verò si religione clari viri atque sapientiâ unius astri considerationem tantas habere opportunitates putaverunt, ad Deum melius cognoscendum puriusque venerandum, quid de celo universo dicemus, in quo sunt innumerabiles stellæ, vi et magnitudine longè di pares, è quarum dissimili cursu et varietate suavissimum exercitur concentus, cujus hic non è somniis Pythagoræorum, sed arcano è mysterio fit mentio? Alios hujus loci sensus tropologicos et analogicos vide apud S. Gregorium, lib. 50 Moralium, cap. 5.

VERS. 38.—QUANDO FUNDEBATUR PULVIS IN TERRA (1), ET GLEBÆ COMPINGEBANTUR? Ad sensus pleni-

(1) Quando tellus de se arida et pulveri similis compingebatur, et quasi concreverat in glebas.

(Menochius.)

Nempe quo tempore pulvis terra concreverat in glebas imbre fermentante. (Grotius.) *Cum funditur (vel solvitur) pulvis in metallum*; hoc est, quum pulvis terræ nullo imbre colligenscens veluti postmodum densatur in massam solidam metalli instar כּוֹכַב de metallo propriè dicitur, quum igne liquatur, unde et כּוֹכַב de ere fuso dicitur 1 Reg. 7, vers. 16. Vulg.: *Quando fundebatur pulvis in terrâ; illud, in terrâ, incommode redditum est, nec respondet Hebraico כּוֹכַב. Septuag. non magis commode:*

tudinem aliquid è præcedentibus subaudiendum, v. g.: *Nunquid adfuit, vel quid simile.* Quasi dicat: Ubi eras, Jobe, quando ego terram ex genere suo aridissimam moleque pulveris maximâ constantem, aquis obrutam, quasi glebam pluvîâ immisâ humentem compegi, strinxî et constipavi? Ille modus dicendi: *Quando fundebatur pulvis, perelegans est*: quasi in primâ creatione Deus ingentem pulveris molem appare jussisset, et è nihilo quasi fuderit, è vestigioque, ne pulvis dissiparetur, aquam immensam circumfluere imperaverit, quâ pulvis consisteret. Congruit hoc natura terræ, quæ, nisi aquâ humoreve aliquo temperetur, dissolvitur et in pulverem dispergitur.

Tropologice in arcano sensu pars hominis inferior et verè terræ incredibili fragilitate resolvitur, nisi celesti humore aque salientis in vitam æternam, hoc est, divinæ gratiæ, coagmentetur, roboretur atque consistat. Ita Joannes à Jesu Mariâ. Elegantissimè autem S. Gregorius, lib. 50 Moralium, cap. 6: *Quid in pulvere, inquit, nisi peccatores accipimus? qui, nullo rationis pondere solidati cujuslibet tentationis flatu rapiuntur, de quibus scriptum est, Psal. 1, 4: Non sis impius, non sis, sed tanquam pulvis quem projicit ventus à facie terræ. Pulvis ergo in terrâ fundatus est, cum peccatores vocati in Ecclesiam traditæ fidei sunt ratione solidati, ut qui prius inconstantia mobiles tentationis aurâ levabantur, immobiles postmodum contra tentamenta consistenter, et Deo perseveranter inhaerentes, sicut hinc vivendi pondus tenerent. Glebæ verò ex humore conglutantur et pulvere. In hac itaque terrâ glebæ compactæ sunt, quia vocati peccatores, et per sancti Spiritus gratiam infusi, in collectione sunt charitatis uniti, etc.*

VERS. 39.—NUMQUID CAPIES LEENÆ PRÆDAM (1), ET $\text{כִּי־יִפְּצוּ־אֶת־עַרְוַת־יָדְךָ־עַל־הָאֲדָמָה}$, quum funditur super terram pulvis.

Et glebæ conglutinantur, vel coherescunt. Ob nimium solis æstum deliquesit, et rimas agit terra: at superfluo copioso imbre, deliquescentes rimæ quodam veluti glutino coherescunt; commode itaque Vulg.: *Et glebæ compingebantur*; at non video quo respexerint, aut quid sibi voluerint Septuag. interpr.: $\text{Κεκολληται ἐν τῆ γῆ ὁ σπυρς ὡς κῶβος}$, nihil enim hic est quod Hebraico respondeat, nisi vox κῶβος , quæ respondet voci hebraicæ כּוֹכַב ; porro legerunt כּוֹכַב , quod reddiderunt per primam personam, כּוֹכַבְךָ . (Lud. Cappellus.)

(1) Docebis leenæ rationem venandi et prædam capiendi.

ANIMAM IMPLEBIS; naturale prædæ desiderium; est enim leo animal voracissimum. (Menochius.) *Nunquid capies leenam, seu pro leenâ, prædam? quâ animam, id est, appetitum, catulorum ejus exasies?* Quasi dicat: Non tu, sed ipsa leena, quantumcumque ferum animal, à natura sic facere edocta est. *Quando in specubus insidiatur*, minoribus bestiis, nec audeat à nido longius abscedere; (um enim singulari Dei providentiâ fit ut minores et capta faciles bestiæ in insidiis leenæ incurant. (Tirinus.) ANIMAM CATULORUM, leuculorum. Septuaginta: *Dracorum.* Hebræus exorditur hic caput 39. (Calmet.) Hic transitus fit ab ætheris aerisque rebus ad animalium historiam.

ANIMAM CATULORUM EJUS IMPLEBIS, id est, famem, Psal. 54, 10, 104, 31.

ANIMAM CATULORUM EJUS IMPLEBIS.—VERS. 40.—QUANDO CURANT IN ANTEBIS, ET IN SPECUBUS INSIDIANTUR (1)? Hinc putant multi incipiendum esse caput trigesimum nonum, quia, absolutis meteoris novam quamdam de rebus inferioribus disputationem aggreditur Deus, ubi agit de animalibus, quæ gradiuntur in terrâ, quæ volant in aere, quæ natant in aquis. Quæ distinctio non displicet nostro Sanctio neque mihi. Sed quocumque distinguas modo, parum aut nihil refert, cum eadem sit sententia, et eadem firmitas et pondus argumentorum.

Postquam ergo de rerum creatione Deus egit, ac meteoza multa recensuit, quibus potentiam sapientiamque suam infinitam Jobe representavit, subjungit tractatum animalium, in quo, cum potentia sapientiaque suâ miram providentiam connectit, quæ Jobus faciliè perspicat se non desertum ita Deo, qui animalia nam providè curet, pascat et servet. Exorditur autem à leone, qui animalium rex est, fortitudine roboreque præcellit, impavidus constansque decerat, et quibusdam magnanimitatis ac aliarum virtutum vestigiis signisve clarescit. Produci verò Deus materiam leenæ curam, industriam, ansum, prædæ capturam, leuculorumque satiritatem: in quo mira sunt plurima, sive feræ illius vires, sive venandi sagacitatem, sive celeritatem, sive sollicitudinem nutriendi factis expensas. De quo sic ad Jobum Deus: *Tunc, inquit, ô Jobe, leenam doceas, quomodo sibi et catulis venetur prædam, et tam suam explèat quam catulorum famem?* Tunc maximè, quando in suis latent cubilibus, neque satis habent ad prædandum virum, cum infirma est ætas; sed prædam interim et insidias meditantur, quas in ætate adultâ utiliter exerceat, q. d.: *Non tu, sed leena ipsa docta est catulis suis cibos et alimenta suppeditare, quæ ego et procuro, dum ad prædam egreditur, et revertitur, pascitque catulos juvenculos adhuc venandi ignaros, sed conantes tamen, stimulate fame, ex ipsis specubus infirma animalcula prope repentiã adoriri atque depascere.*

Hæc è Deus avertit, ut ostendat se omnia nosse, gubernare, alere, nihilque ex iis quæ condidit oblivioni tradere aut aspernari. Est hæc comparatio valdè notanda. Nam si Deus leones immanes feras pascit, quomodo non alet homines, quos ad imaginem suam condidit, quoque in filios adsciscit?

An venaberis leoni prædam (vel escam) וְיָדְךָ־עַל־הָאֲדָמָה et famem leuculorum impleris. *וְיָדְךָ־עַל־הָאֲדָמָה* vel *feram* propriè significat; hic autem idem est quod $\text{וְיָדְךָ־עַל־הָאֲדָמָה}$, quæ est vite causa; porro $\text{וְיָדְךָ־עַל־הָאֲדָמָה}$ passim sumitur pro *appetitu*, cum facultate appetendi, idèque reddidimus *famem*. Septuag. male $\text{כִּי־יִפְּצוּ־אֶת־עַרְוַת־יָדְךָ־עַל־הָאֲדָמָה}$, cum *catulos leonum propriè significat*. (Lud. Cappellus.)

(1) *Quum incurvantur in lastris (vel antris) suis, et manent in umbraculo (seu umbroso loco, vel latibulo) ad insidiandum.* Graphice describitur gestus corporis horum animalium, quòs ex antribus, vel umbris et tectis locis insidiatur prædæ. Septuag. $\text{וְיָדְךָ־עַל־הָאֲדָמָה}$ reddiderunt ἐκβολαίς, λίμναι , cum propriè significet deprimore se, atque incurvari, quod in animalibus illis non est à metâ, sed ut magis delitescant, utque majore cum impetu in præteritum prædam insidiant. (Lud. Cappellus.)

Tropologie S. Gregorius, lib. 50 Moral., cap. 41. locum hunc exponit de iis qui tempus captant aptum ad inferendam correptionem. Nam si oburgatio tempestive adhibeatur, multum juvat; si vero intempestive, nocere solet. Sicut enim leones cubare solent in locis abditis et specubus, ut oportune ad prædam prostrant nihil minus timentem, et ex inopinato aggrediuntur, dum fugam capessere non possit: non aliter is qui alios corripit, tempus opportunum expectare debet, quo peccantes pungat, ut hæc ratione eos à criminibus abducat. Sensus ergo verborum Job est istiusmodi, ac si dicat: Ego quidem omnium Conditor hanc naturam leoni indidi, ut locum et tempus aptum observet ad prædam, et tunc in eam insiliat et discerptat, ut per hæc feram eos docerem qui errantes corrigit, ne temere inferant oburgationem, sed pro oblata occasione, ne ledant et exulcerent, dum sanare cupiunt. *Neque enim*, inquit Gregorius, *cuncta tempora doctrinæ sunt congrua. Nam plerumque ditorum vis perditur, si intempestive proferantur. Sæpe enim quod lenius dicitur, conventu temporis congruentius animatur.* Hæc ultima S. Gregorii verba videntur alludere ad naturam leonæ, quam nonnulli tradunt deformes parere catulos suo rugitu sensim excitandos. Cùm itaque leona non statim perfectos pariat catulos, sed expectet tempus donec sensim perficiantur; discant prælati, et penes quos est cura corripiendi, non statim debacchari, si quos viderint vel ad illicita ruere, vel corripiendi non parere; sed expectent tempus, donec improbam mentem deponant, vel satem impetus animi deferverat, ut correatio vel supplicium utilitate non careat.

VERS. 41. — QUIS PRÆPARAT CORVO ESCAM SUAM, QUANDO PULLI EUS CLAMANT AD DEUM, YACANTES, EØ QUOD NON HABENT CIBOS? Eodem corvi exemplo et argumento uti sunt David et Christus ipse, ad divinam erga creaturas suas providentiam commendandam, simul et nostram in tam benignum et liberalem Dominum fiduciam erigendam. Ille quidem Deum laudans, Psal. 146, 9: *Qui dat jumentis escam ipsorum, et pullis corvorum invocantibus eum*; hic verò nos ab omni reum temporalium supervacaneâ sollicitudine liberos volens, Lucæ 12, 24: *Considerate, inquit, corvos, quia non seminant neque metunt, quibus non est cellarium neque horreum, et Deus pascit illos. Quanto magis vos elurus estis illis?* Sunt corvi (ut notat Aristoteles, lib. 6. Hist. animalium, cap. 6) voracissimi, multiplice utantur escarum genere: nam vescuntur canibus, fructibus arborum, seminibus, vermicibus, et aliis multis; et tamen eam non habent cellarium seu promptuarium, in quo recondant carnes, nec horreum, in quo semina et fructus terre congregent, Deus abundanter pascit illos, ejusque materna providentia habet ubera

CAPUT XXXIX.

1. Numquid nati tempus partus ibicum in petris; vel parturientes cervas observasti?

2. Dinumerasti menses conceptus earum, et scisti tempus partus earum?

nutrimentis plena, estque illis instar promptuarii et horrei. Multo ergo abundantius hæc hominibus præstat, ac suis charissimis filiis indulget. Non frustra autem pullorum quoque meminit. Ferunt enim corvi derelinquere pullos suos (ut notant D. Gregorius, Hieronymus, Thomas et alii plures Patres à Pineda nostro ad hunc locum citati), eò quòd recenter exclusi ex ovis albescere videntur, et donec nigrescant ut ipsi, non eos agnoscere pro suis. Tunc autem pascit eos divina providentia vel rore cœlesti, ut ait Hieronymus, vel parvis quisdam bestiis, quæ intrinsecum procreantur; ut dicit divus Chrysostomus in Catenâ: aut fortè quia corvi naturali quâdam impietate, ut scribit Aristoteles, lib. 9. Hist. animalium, cap. 51, eum degunt in locis arctioribus, ubi non satis cibi est pluribus eorum, pullos simul ac volare possunt primùm nido eijciunt, deinde è totâ regione pellunt. Tunc autem divina providentia eos vagantes alit, et escas convenientes ipsis præparat. Qui ergo matrem agit corvulorum, et eorum inanimas crociantes audit, eum fame oppressi ad Deum clamant, et ex suis uberibus cibum suavem ac delicatum præcunt; quanto magis mater erit hominum, eorumque clamores et orationes exaudiet, suisque uberibus abundanter reficiet?

Sed adhuc multò excellentius suam providentiam extollit Deus, cùm non solum maternâ pietate desertos pullos nutrit, sed etiam parentibus desertoribus escam præbere non desinit, idque longissimo tempore. Sunt enim multum vicaces corvi, suæque voracitati adeo intenti, ut meritò etiam in benefactores obliviosos et ingratos, in aliosque crudèles et impios, ac denique cunctos avaros (teste D. Basilio, Homiliâ in divites avaros) representent. Et quid magis obliviosum et ingratum quam digressum ex arcâ, ubi liberaliter alitus fuerat, et hospitibus, et hospitibus ac hospitalibus victis oblitum, non illuc revertisse, ac carnivoram aviditatem ex cadaveribus explet? Si ergo adeo ingens est Dei providentia atque benignitas, quod tales corvos pascat, quidni pascat homines, etiam eos qui corvinos imitantur mores? Quòd si illos, quidni Jobam, inter homines pietate conspicuum? Potest ergo Deus sic ad eum loquens induci, ac si dicat: Ego tempus anteverto, et corvo, qui videtur neglecti dignus, cibum præparo, quem figurat, ejusque pullis, sive in nido implumbis, sive extra nidum fame incitatis, circumvolitantibus et crociantibus pastum congruentem præbeo; quid ergo, mi Jobe, erga te non agam? Perculit te calamitate hæc: verùm hanc in bonum convertito tuum, lautasque ex ipsâ epulas paravi, quibus felix letusque vescaris. Opiparum convivium est arumna patienter exhausta; ejus memoria animus alit et vires acquirit.

CHAPITRE XXXIX.

1. Savez-vous le temps auquel les chèvres sauvages enfantent dans les rochers? ou avez-vous observé l'enfantement des biches?

2. Avez-vous compté les mois qu'elles portent leur fruit? et savez-vous le temps auquel elles s'en déchargent?

3. Incurvantur ad foetum, et pariunt, et rugitus emittunt.

4. Separantur filii earum, et pergunt ad pastum; egrediuntur, et non revertuntur ad eas.

5. Quis dimisit onagrum liberum, et vincula ejus quis solvit?

6. Cui dedi in solitudine domum, et tabernacula ejus in terrâ salsuginis.

7. Contemnit multitudinem civitatis, clamorem exactoris non audit.

8. Circumspicit montes pasceat suæ, et virentia quæque perquiri.

9. Numquid voliet rhinoceros servire tibi, aut morabitur ad præsepe tuum?

10. Numquid alligabis rhinoceros ad arandum loro tuo? aut confringet glebas vallium post te?

11. Numquid fiduciam habebis in magnâ fortitudine ejus, et derelinques ei labores tuos?

12. Numquid credes illi quòd sementem reddat tibi, et aream tuam congreget?

15. Penna struthionis similis est penne herodii et accipitris.

14. Quando derelinquit ova sua in terrâ, tu forsitan in pulvere calefacies ea?

15. Obliviscitur quòd pes conculcet ea, aut bestia agri conterat.

16. Duratur ad filios suos quasi non sint sui, frustra laboravit nullo timore cogente.

17. Privavit enim eam Deus sapientiâ, nec dedit illi intelligentiam.

18. Cùm tempus fuerit, in altum alas erigit; deridet equum et ascensorem ejus.

19. Numquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo ejus hinitum?

20. Numquid suscitabis eum quasi locustas? gloria narium ejus terror.

21. Terram ungulâ fodit, exultat audacter; in occursum pergit armatis.

22. Contemnit pavorem, nec cedit gladio.

25. Super ipsum sonabit phœtra, vibrabit hasta et clypeus.

24. Fervens et fremens sorbet terram, nec reputat tubæ sonare clangorem.

25. Ubi audierit buccinam, dicit: Vah! procul odoratur bellum, exhortationem ducum et ululatum exercitus.

26. Numquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expandens alas suas ad austrum?

3. Elles se courbent pour faire sortir leur faon; et elles le mettent au jour, en jetant des cris et des hurlements.

4. Leurs petits se fortifient ensuite, et devenus grands, ils se séparent d'elles, pour aller eux-mêmes chercher leur nourriture; et étant sortis, ils ne reviennent plus à elles.

5. Qui a laissé aller libre l'âne sauvage? et qui lui a rompu ses liens, et l'a délivré du joug que l'homme impose aux autres animaux?

6. Je lui ai donné une maison dans la solitude, et des lieux de retraite dans une terre stérile.

7. Il méprise toutes les assemblées des villes; il n'entend point la voix d'un maître dur et impérieux, qui exige de lui un travail insupportable.

8. Il regarde de tous côtés les montagnes où il trouvera ses pâturages, et il cherche partout des herbages verts.

9. Le rhinocéros, qui paraît si propre au travail, à cause de sa grande force, voudra-t-il bien vous servir? et demeurera-t-il à votre étable?

10. Lievez-vous le rhinocéros aux traits de votre charrue, afin qu'il laboure, et qu'il rompe après vous les moûtes des vallons?

11. Avez-vous confiance en sa grande force? et lui laisserez-vous le soin de vos travaux? Oseriez-vous l'employer à labourer vos terres?

12. Et croirez-vous qu'il vous rendra ce que vous aurez semé, et qu'il remplira votre aire de blé? Si donc le bœuf, qui n'est pas moins fort que lui, vous rend ces bons offices, et s'il vous obéit avec tant de douceur, pour-quoi le fait-il, sinon parce que je l'ai ainsi ordonné?

13. La plume de l'autruche est semblable à celle de la cigogne et de l'épervier. Cependant elle ne s'en sert point comme eux, pour échauffer ses ailes, et faire éclorre ses petits.

14. Lors donc qu'elle abandonne ses œufs sur la terre, sera-ce vous qui les échaufferez dans la poussière ou elle les laisse?

15. Elle oublie qu'on les foulera peut-être aux pieds, ou que les bêtes sauvages les écraseront.

16. Elle est dure et insensible à ses petits, comme s'ils n'étaient point à elle: elle a rendu son travail inutile en les abandonnant sans y être forcée par aucune crainte.

17. Mais seulement parce que Dieu en ceci l'a privée de sagesse, et ne lui a point donné l'intelligence qu'il donne aux autres oiseaux. Ce n'est pas, dis-je, par la crainte des chasseurs ou des bêtes sauvages qu'elle en use de la sorte.

18. Car à la première occasion, elle court, élevant ses ailes avec une vitesse extraordinaire; de sorte qu'elle se moque tout ensemble, et de la vitesse du cheval, et de l'adresse de celui qui est dessus.

19. Est-ce vous qui donnerez au cheval sa force qui est si grande, qui lui ferez pousser ses hennissements qu'on entend de si loin?

20. Ou qui le ferez bondir comme les sauterelles, avec une légèreté surprenante? Le souffle si fier de ses narines répand la terreur.

21. Il frappe du pied la terre; il s'élançe avec audace; il court avec ardeur au devant des hommes armés.

22. Il ne peut être touché de la peur; le tranchant des épées ne l'arrête point.

25. Les flèches sifflent autour de lui; le fer des lances et des dards le frappe de ses éclairs sans l'étonner.

24. Il écoume, il frémit, et semble vouloir manger la terre; il est intrépidé au bruit des trompettes.

25. Lorsque l'on sonne la charge, il dit: Allons! Il sent de loin l'approche des troupes; il entend la voix des capitaines qui encourageent les soldats, et les cris confus d'une armée prête à combattre.

26. Est-ce par votre sagesse que l'épervier se couvre tous les ans de nouvelles plumes, et qu'il fait tomber les